

הרב משה דוד טנדלר

עיונים בדין לפני עור

(א) מתני' (ע"ז דף ב'). לפני אידיהן של עכו"ם שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהן וכו'. ובגמ' שם (דף ו'). איבעיא להו משום הרווחה או דילמא משום ולפני עור לא תתן מכשול. ורש"י מסביר דעובר על לפני עור, דמזכין ליה בהמה ומקריבה לע"ז, ובני נח נצטוו עליה. ומסיק שם בגמרא (דף ו'), דקעבר אלפני עור רק דקאי בתרי עברי נהרא. אבל בחד עברא דנהרא, שאפשר לו ליקח בעצמו, אין כאן איסור תורה.

(ב) כדי להגדיר מהות האיסור יש לחקור: האם איסור הוא להמציא האיסור לאחר כמו שאסור לעשות בעצמו, שהאיסור נאמר לכל ישראל, והוא רק כפרט מתוך הכלל, או אם הוא איסור מיוחד, שאסור להחטיא חבירו כמו איסור של מסית ומדיח. ולכאורה הנ"מ בין ב' אופנים אלו יהיה: א' אם הדבר אסור לה, "עור" אבל לא להנותן; וב', אם ה"עור" החליט לבסוף שלא לעבור על האיסור.

(ג) הפתחי תשובה ליו"ד (סי' ס"ב ס"ק ג') מביא מתשובת אמונת שמואל כלל חדש, דהיכא דשרי לדידיה ואינו אסור אלא לבני נח שרי לאושוטי, דלא דמי למושיט כוס יין לנזיר, אף דלדידיה שרי, מ"מ החורה אסרה עליו כשיהיה נזיר. אבל באיסור דשרי לדידיה כמו אבר מן החי של בהמה טמאה, שרי להושיט לבן נח, ואינו מוזהר על לפ"ע.

ובאמת סברא כזו נמצאת בחי' הרמב"ן ליבמות ריש פרק יש מותרות דנשים לא הוזהרו אלפני עור בדבר שמותר להם. והחתם סופר [בחור"מ תשובה ר"ב] מסביר את הרמב"ן שזה רק באשה, אבל ודאי היועץ לכהן לטמא למתים ומכשילו בדבר, לא גרע מעצה רעה במילי דעלמא, "ואין מקום בראש לסבול זה". ולכן הוא מסביר הרמב"ן דרק באשה דאי לאו הקישא דאשה לאיש לכל עונשין או אפילו לאוויז הוו כמו מ"ע שהזמן גרמא דפטורין, ולכן אפשר לומר, וז"ל: דעל מצוה שאינה אלא באנשים לא הטילה התורה עליה שום עונש על זה, אבל אנשים ישראלים, פשיטא שמחוייבין לקדש כהנים בעל כרחם. . . ומכ"ש שלא יתן מכשול לפניהם, עכ"ל. א"כ בדין אבר מן החי, דהוי איסור השוה לכל, אלא דישראלים אינם מצווים על אבמ"ה של בהמה טמאה, אם האיסור של לפ"ע הוא איסור להחטיא חבירו, א"כ ודאי אסור להושיט להעכו"ם האבר. אבל אם האיסור של לפ"ע הוי תוצאה מן האיסור המוטל עליו שלא לעבור, על פקודי ד' וגם שלא לעזור לאחר לעבור על איסור זה, א"כ בדבר המותר לו, אין כאן איסור של לפ"ע.

אבל לכאורה יש להקשות על זה מחגיגה (י"ג.) דכתבו שם התוס' ד"ה אין מוסרין, דאם אין עכו"ם אחר ללמדו תורה, אסור לישראל ללמד תורה לעכו"ם משום לפ"ע, כדאיתא בסנהדרין (נ"ט.), דעובר כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה, והמלמדו עובר על לפני עור. ואע"פ דדבר זה מותר להישראל, מ"מ איכא איסור דלפ"ע. וכן הקשה המנחת חינוך (במצוה רל"ב). ומדברי התוס' בחגיגה יש לדייק, דרק אם יש עכו"ם אחר שאפשר ללמדו, אז חשיב כחד עברא דנהרא. אבל אם יש ישראל אחר שרוצה ללמדו, מ"מ עובר השני המלמדו אלפנ"ע, דרק אם יכול לעשות האיסור בעצמו ואין מי שיעבור על לפ"ע, אז אין כאן לפ"ע דאורייתא. וא"כ, חד עברא דנהרא פירושו שהנזיר יכול לקנות את היין מעכו"ם. אבל אם יש ישראל אחר, נקרא תרי עברי דנהרא.

ד) ואם ה"עור" לא עשה את העבירה, משמע מגמ' מו"ק (י"ז.) דמ"מ עבר על הלאו. דאמתיה דבי רבי חזיתיה לההוא גברא דהוה מחי לבנו הגדול, אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא, דקעבר משום ולפני עור לא תתן מכשול. ורש"י פירש שם וז"ל, דכיון דגדול הוא, שמא מבעט באביו והוה ליה איהו מכשילו.

אבל בהרמב"ם בפירושו למשנה תרומות [ו', ג'] בדין מאכיל את פועליו ואת אורחיו תרומה, דאע"פ דאמרינן דאין שליח לדבר עבירה, מ"מ עובר על הכתוב שאמר ולפני עור לא תתן מכשול אם היה הוא הסיבה לעבור העבירה, עכ"ל, משמע דרק אם עבר על העבירה בפועל ממש, אז עובר המושיט על לפ"ע.

ואפשר לומר דמחלוקתם של רש"י והרמב"ם הוא במהות של האיסור של לפ"ע, דלרש"י הוי זה איסור מיוחד שלא להחטיא חבירו כמו מסית ומדיח, ולכן אפילו לא עשה הלה שום איסור, כבר חייב עליו המסית. אבל להרמב"ם הוי זה חלק מהאיסור המוטל עליו שלא לעבור ציווי השי"ת ולא לעזור לאחר לעבור, וא"כ אם נשאר רק במחשבה תחילה, ולא נעשה שום מעשה לבסוף, אין כאן שום איסור.

ה) בהא דמסיק הגמ' דרק בתרי עברי דנהרא יש אסור, היה נראה לומר דאף בחד עברא דנהרא ג"כ אסור מדין הוכח תוכיח, שמחויב להפרישו מאיסורא, ורק על לפ"ע לא עבר. וכן הוא לשון הרמב"ם בספר המצות (מצות עשה ר"ה) וז"ל, ואין ראוי שיאמר, אחר שאני לא אחטא אם יחטא אחר זולתי מה לי עם אלקינו, זה הפך התורה, אבל אנחנו מצוין שלא נחטא, ושלא נעזוב זולתנו מאומתנו שימרה, ואם השתדל להמרות חייבין אנו להוכיחו ולהשיבו, ע"כ. וא"כ ודאי דאסור להושיט לו דבר אסור, אע"פ שאפשר לו לקנות דבר זה במקום אחר.

ומלשון הרמב"ם אפשר לדייק, דזהו רק „מאומתנו", דיש מצוה של הוכח

תוכיח. אבל בבן נח אין שום איסור בחד עברא דנהרא. ומתוס' ע"ז (ו':) משמע דלא רק לעכו"ם, אלא גם לישראל מומר לע"ז ג"כ אין איסור אלא במקום שלא יוכל ליקח אם לא יושיט לו זה, וכדמסיק דקאי בתרי עבר נהרא". וא"כ צריכין לומר דבישראל באמת אין לחלק בין תרי לחד עברא הלכה למעשה, דאפילו אם נאמר דכבר קיים מצות הוכח תוכיח, שהכה אותו או קללו, מ"מ אין לו היתר להושיט לו האיסור, ורק בעכו"ם וישראל מומר לע"ז, דאסור להתקרב להם, כבר הותרה החבילה, ואין להגן עליהם אם רוצים לחטוא, וע"ז נאמר ופושעים יכשלו בם.

ו) בתוס' ע"ז (כ"ב.) ד"ה תיפוק, אומר ר"ת, דאף באיסורי דרבנן אמרינן דאסור משום לפ"ע. ובאו"ח קס"ג כתב הרמ"א דאסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום לפני עור לא תתן מכשול, ואע"פ דאפשר לומר דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, מ"מ יותר מובן לפרש שאע"פ שזהו רק איסור דרבנן מ"מ אסור להסית חבירו לעבור על דברי סופרים, שאנו מצווין על הלאו דלא תסור, ולא משום דזה חלק מן החיוב עליו ליטול ידיו ולהגן על אחרים שגם הם יטלו ידיהם.

ז) ויותר מזה כתב המשנה למלך (פ"א מכלאים ה"ו), דאפילו לא עשה שום מעשה של הושטה אלא שנהג את עצמו כשב ואל תעשה, שאינו מונע את העכו"ם מלהרכיב אילנות, ג"כ עובר על לפנ"ע. דכיון דיש בידו למחות, ורק הוא ולא אחר, הוי כתרי עברי דנהרא, דרק הוא יכול לסייעו לעבור על האיסור ולא אחר, דאין מי שבידו למחות רק על בעל השדה. וא"כ מזה ראייה שהאיסור לפנ"ע הוי איסור מיוחד, ולא כתוצאה מהאיסור המורכב עליו.

ח) ולמעשה, בבתי חולים שיש שם אחות דתי' עם חולים לא־דתיים, יש להזהר מאוד מלהאכילם מאכל לא כשר, או בלי נטילת ידים, או להביא להם תער להתגלח, דודאי יש בזה לכה"פ איסור דרבנן. דאף אם נימא דזהו כחד עברא דנהרא כיון שודאי יש אחרים להאכילם או להביא להם תער, מ"מ מחוייבת האחות לקיים מצות תוכחה ולהודיע להחולה שאפשר לקבל מזון כשר, וגם שיש לגלח באופן היתר ע"י מספרים חשמליים או ע"י סמים, וכמו שכתב הרמב"ם בסה"מ הנ"ל ואפשר שיש בזה גם איסור מן התורה.